

ДРЬОМІН ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

КРИМІНАЛЬНИЙ ТЕРОР У ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ: НОВІ ВИКЛИКИ

Сучасні реалії нашого життя такі, що на перший план виступають питання безпеки. При цьому безпека розглядається як комплексне системне явище, обумовлене необхідністю захисту людини, окремих соціальних груп, суспільства в цілому, державних інститутів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Серед основних загроз найбільш суттєвими і небезпечними, на мій погляд, є загрози життю і основоположним соціальним інститутам, які забезпечують сталий розвиток суспільства. Загострення соціальної ситуації в країні багато в чому пов'язано з нестабільністю політичної ситуації, конфліктом між різними соціальними групами, війною на Сході України. Одним з основних елементів виникаючих загроз внаслідок цього є поширення насильницьких, терористичних за формою видів злочинної діяльності.

Відомо, що суть терору полягає в залякуванні і формуванні у населення звичайної в своєму психологічному вияві людської емоції – страху. Саме зв'язка «терор – страх» є стрижнем тероризму як інструменту впливу на суспільство. Обрання насильницького способу вчинення злочину з метою залякування своїх потенційних жертв спостерігається при вчиненні багатьох злочинів, що дає підстави виділяти злочини «терористичного характеру», «терористичної спрямованості», «з ознаками тероризування» і т. ін. Використання насилля в дев'яності роки минулого століття було одним із найбільш поширених і результативних способів забезпечення існування організованої злочинності. Боротьба за освоєння нового кримінального ринку, що розгорнулася між злочинними угрупованнями на теренах колишнього СРСР після його розпаду, набула вкрай жорстокого характеру і багато в чому нагадувала відповідні перехідні періоди багатьох інших держав, які також зіткнулися з ескалацією кримінального насильства. Для таких періодів типовими стають учинення насильницьких злочинів. Така вкрай небезпечна для суспільства і зухвала форма злочинної діяльності отримала назву «кримінальний тероризм» [1].

Очевидно, що кримінальний терор як засіб досягнення економічних цілей на відміну від політично мотивованого тероризму характерний, перш за все, для організованої злочинності. Терористи, в свою чергу, використовують можливості організованої злочинності. Вчені і практики давно помітили, що незважаючи на те, що тероризм і організована злочинність історично мають різні механізми детермінації і зовнішній прояв, очевидний їх внутрішній і зовнішній зв'язок. Ще в 1972 р. в дослідженні, підготовленому Секретаріатом ООН, йшлося про те, що

«вельми схожі акти, які викликають аналогічний терор або жах серед населення, відбуваються за звичайними злочинними мотивами» [2]. Сьомий Конгрес ООН з проблем попередження злочинності і поведінки з правопорушниками в документі «Тероризм і організована злочинність» розглядав організовану злочинність і кримінальну терористичну діяльність, як взаємопов'язані явища і відзначив небезпеку поширення в суспільстві зброї і вибухових речовин [3].

Проблема незаконного обігу зброї і використання її в кримінальних цілях виникла ще на початку 90-х років. Дослідники відмічають, що після розпаду Радянського Союзу й подальшого виведення Західної групи військ зі Східної Європи в Україні виникли безпрецедентні проблеми з регулюванням обігу зброї та боеприпасів. Радянські військові залишили після себе велику кількість стрілецької зброї, легких озброєнь і відповідних боеприпасів, значна частина яких не мала належного (у деяких випадках будь-якого) інвентарного контролю та обліку. У 1992 р. на військових складах в Україні перебувало близько 7,1 млн одиниць стрілецької зброї й легких озброєнь. Деякі види зброї було спрямовано в зони конфлікту (наприклад, Придністров'я), а також на чорний ринок [6]. Як наслідок, тільки в 1997 р., за даними МВС України, з незаконного обігу було вилучено 892 пістолети, 205 автоматів, 1090 одиниць саморобної зброї, 613 карабінів і гвинтівок, 26 кулеметів, 960 мисливських рушниць, 32 гранатомети, 430,3 кг вибухових речовин промислового виготовлення, 835 гранат, 298,5 тис. патронів [7].

Якщо в 90-ті роки минулого століття, як зазначалося вище, в нашій країні кримінальний тероризм був в основному обумовлений економічними інтересами і перерозподілом власності, то в даний час мотивація набуває все більше політичне забарвлення. Дана обставина викликає особливу тривогу.

Способи вчинення злочинів дають нерідко більш повну характеристику причин конкретного злочину та особистості злочинця, ніж численні інтерв'ю з ним та його власні життєписи. Сказане повною мірою відноситься до насильницьких злочинів «терористичної» спрямованості, при здійсненні яких використовуються вибухові речовини або вогнепальна зброя з метою вплинути на прийняття політичних, законодавчих, судових, інших соціально значущих рішень. Робляться спроби залаякати окремих політиків, народних депутатів, державних службовців, суддів, працівників правоохоронних органів, громадських активістів. Практично кожен день звучать новини про вбивства, вибухи, підпали і, на жаль, люди починають до цього звикати.

Залаякування, створення обстановки терору є властивістю сучасного політичного життя в Україні, обумовленою багато в чому подіями на Сході України. Акти терору застосовували противники «революції гідності», активно не підкоряючись рішенням державної влади, протестуючи проти, з їх точки зору, політично мотивованих законів і рішень уряду. Тільки в Харківській області в 2014 році було скоєно за оцінками правоохоронців понад двадцять терористичних актів. Учасники бойових дій, що сформуvalи певні переконання і готові відстоювати їх зі зброєю в руках, також не завжди погоджуються з діями влади і органі-

зують протести, застосовуючи при цьому навички і вміння, які вони придбали на війні. Така ситуація відображає гостроту політичного протистояння в суспільстві. Не випадково динаміка злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян за п'ять років, починаючи з 2013 року, свідчить про значне їх зростання: 2014 р. – 18487; 2016- 28928; 2017 – 35863. Експерти відзначають, що в структурі злочинності кількість злочинів з використанням вогнепальної зброї за період з 2013-го року до 2017 року збільшилася майже в сім разів [4].

Статистика свідчить, що загроза зростання кількості злочинів з використанням вогнепальної зброї, його неконтрольований обіг виникла з початком АТО. Якщо в країні за весь 2014 рік таких злочинів було зафіксовано 2 тисячі 900, то у 2015 році тільки за перші чотири місяці було зафіксовано 3 тисячі 200. У МВС України визнають, що існує взаємозв'язок між збільшенням кількості збройних нападів та продовженням збройного протистояння на сході України. За оцінками офіційних осіб за період із 2013 до 2015 р. було розграбовано або втрачено щонайменше 300 000 одиниць стрілецької зброї й легких озброєнь, із них 200 000 одиниць втрачено переважно в зоні АТО [6]. Наводяться дані про те, що тільки за 2014 рік із зони АТО на іншу територію України було завезено близько 700 тисяч одиниць незаконної зброї. Це автомати Калашникова, снайперські гвинтівки, мисливська зброя [5].

Аналіз причин, форм і способів вчинення політично мотивованих актів кримінального тероризму показує, що терористи багато в чому сприйняли методи впливу, властиві насамперед державі: примус, насильство, «покарання». У багатьох випадках терор стає своєрідною реакцією на дії влади. Перш за все це стосується політичних рішень, з якими окремі соціальні групи не погоджуються, а радикально налаштовані особи протидіють їм за допомогою залякування. Ситуація ускладнюється тоді, коли суспільство неоднорідне і характеризується гострим політичним протистоянням. На жаль, в Україні в даний час спостерігаються всі ознаки ідеологічної і політичної кризи, яка загострюється інституційною нестабільністю.

В якості загального висновку слід зазначити, що стабілізація політичної ситуації в країні, пошук соціальних компромісів, припинення війни є основними шляхами зниження рівня кримінального тероризму і, як наслідок, відновлення у населення впевненості в майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Дрёмин В.Н. Уголовный терроризм как фактор организованной преступности // Юридична освіта і правова держава : зб. наук. праць. Одеса, 1997. С. 219-224.
2. Змеевский А.В. Международно-правовая борьба с терроризмом // Международное право в современном мире. М., 1991. С. 30-35.
3. Резолюция ООН 44/72. Документы ООН. № А/С, 6/418.

4. Гаврилечко Ю. Українські реформи сприяють зростанню злочинності? URL: https://zbroya.info/uk/blog/13568_ukrayinski-reformi-spriaiut-zrostanniu-zlochinnosti/
5. Гришко Л. МВС: в Україні зростає незаконний обіг зброї. URL: <https://www.dw.com/uk/мвс-в-україні-зростає-незаконний-обіг-зброї/a-18462327>
6. Мартинюк А. Дослідження незаконних потоків зброї: Україна // URL: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-BP3-Ukraine-UKR.pdf>
7. Дрёмин В.Н. Насилие в механизме криминализации общества // Актуальные проблемы политики : зб. наук. праць / Голов. ред. С.В. Ківалов. Одеса, 2006. Вип. 29. С. 532-537.

Ключові слова: безопасность, политика, криминальный террор, оружие, организованная преступность.

Ключевые слова: безпека, політика, кримінальний терор, зброя, організована злочинність.

Key words: security, politics, criminal terror arms, organized crime

СЕРДЮК ПАВЕЛ ПАВЛОВИЧ

*Национальная академия прокуратуры Украины,
главный научный сотрудник отдела разработки
и внедрения инновационных методик организации работы
и управления в органах прокуратуры
Научно-исследовательского института,
доктор юридических наук, профессор*

КРАНИОМЕТРИЯ ПРЕСТУПНИКА

Советская криминология в этом вопросе малополезная, ибо признавая за биологическими факторами роль условий преступного поведения, им отводилось место лишь влияющих на формирование личности, мотивацию и способы совершения преступлений, но поскольку биологические аномалии считались таковыми, которые исключают виновность поведения, то делался вывод о том, что их нельзя принимать во внимание, ведь преступность существует лишь в рамках, заданных уголовным законодательством [1, с. 58]. И только один криминолог настаивал на том, что выявление криминогенных факторов социальной среды возможно путём изучения личности преступника в направлении изучения конкретных социальных и биологических детерминант преступного поведения [2, с. 168]. Но исследователи отказывали в праве, даже на постановку этого вопроса. Критиковали его утверждение о том, что в социалистическом обществе отпали те социальные противоречия, которые составляют корень зла для преступного поведения, и необходимо поискать в пластах биологии. Ему парировали, и выискивали противоречия в его высказываниях